

شهریار سیم چی^۱، کاظم بختیاری نژاد^۲، مهدی دباغ^۳

چکیده:

یکی از کم سابقه ترین عملیات های مشترک ارتش جمهوری اسلامی ایران در شرایطی که کمتر از دو ماه از آغاز جنگ تحمیلی می گذشت و تأثیر انکار ناپذیر در تثبیت دشمن و ممانعت از موفقیت او در اشغال شهرهای دزفول و اهواز که به عنوان کلید فتح استان خوزستان تلقی می شد، داشت، عملیات آزاد سازی سوسنگرد بود که در پی فرمان تاریخی و سرنوشت ساز بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران^۴ و پرچمداری غیور مردانی همچون مقام معظم رهبری، شهید دکتر چمران و شهید فلاحی به اجرا درآمد. از مطالعه تاریخ دفاع مقدس و مقاومت های دلیرانه کلیه نیروهای مسلح گرفته تا نیروهای مردمی که در آن زمان هنوز انسجام کافی را پیدا نکرده بودند و در شرایطی که روز به روز و حتی ساعت به ساعت شرایط جنگ تغییر می نمود و خبرهای جدیدی برای طرفین درگیر می رسید، همچنین در پی عدم موفقیت دشمن بعثی در دسترسی به اهداف تعیین شده در ابتدای جنگ^۵، و با گذشت حدود ۵۴ روز از شروع رسمی تجاوز و اینکه آنها هنوز موفق به در اختیار گرفتن خیلی از شهرها و از جمله اهواز و دزفول نشده بودند، چنین استنباط می گردد که دشمن علاوه بر اجرای کلیه طرح های عملیاتی پیش بینی شده در اشغال خاک جمهوری اسلامی ایران، تمامی طرح های جایگزین را که بر اساس اطلاعات روزانه واصله از سامانه های اطلاعاتی خود و وابسته به استخبار جهانی مبنی بر تحرکات نیروهای جمهوری اسلامی ایران را نیز بکار گرفته بود و لیکن مقاومت دلیرانه و هوشمندانه نیروها و بالاحص ارتش جمهوری اسلامی ایران با تیپ ۲ و ۳ لشکر ۹۲ زرهی اهواز و گروه های رزمی و نیروهای ملحق شده از سایر واحدها و سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و برخی نیروهای مردمی در پاسداری از مناطق حساس و حیاتی و اجرای عملیات آزاد سازی سوسنگرد، تمام نقشه های آنها را نقش بر آب کرده است.

نقد و بررسی عملیات آزاد سازی سوسنگرد و نقش نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی ایران در اجرای این عملیات، قابل طرح در گستره یک مقاله نبوده و اساساً برای مطالعه این موضوع لازم است تا حرکت ها و سناریوهای تحرک نیروهای دشمن را در مدتی قبل و بعد از این عملیات مورد نقد و بررسی قرار داد، اما به جهت شرایط مکانی و زمانی وقوع این عملیات که تقریباً در اواخر دومین ماه شروع جنگ تحمیلی بوده، همچنین به جهت محدود کردن دوره زمانی تحقیق و کاستن از تأثیر سایر متغیرهای اثر گذار در موضوع این مقاله که با عنوان مطالعه تطبیقی و بررسی علمی مطرح گردیده است، این موضوع در بازه زمانی ۲۳ تا ۲۸ آبان ۱۳۵۹ یعنی سه روز قبل و دو روز بعد از آزاد سازی سوسنگرد مد نظر قرار گرفته است. در این مقاله محققین سعی نموده اند تا تأثیر عملیات

^۱ - عضو هیئت علمی نظام مدرسین ارتش جمهوری اسلامی ایران - مدرس و محقق دافوس آجا.

^۲ - عضو هیئت علمی نظام مدرسین ارتش جمهوری اسلامی ایران - مدرس و محقق دافوس آجا.

^۳ - مدرس و محقق دافوس آجا.

^۴ - سوسنگرد تا فردا باید آزاد شود. امام خمینی (ره).

^۵ - بنا به ادعای صدام حسین قرار بود که در روز هفتم جنگ رژه یگانهای نظامی عراق در تهران برگزار گردد و الان نزدیک ۲ ماه از شروع جنگ می گذشت.

های رزمی و پشتیبانی رزمی نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی ایران را در موفقیت این عملیات غرور آفرین، از ابعاد مطالعه و مقایسه تطبیقی با عناصر قدرت هوایی به تصویر بکشند.

واژگان کلیدی:

نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی ایران، مطالعه تطبیقی، عملیات های رزمی و پشتیبانی رزمی، عناصر قدرت هوایی، عملیات آزاد سازی سوسنگرد.

۱- مقدمه:

نیروی هوایی بر اساس مأموریت ذاتی خود یکی از ارکان ثابت و تغییر ناپذیر تمامی عملیات های نظامی در زمین و دریا بوده و تاریخ نبردهای قرن اخیر، عملیاتی را بدون حضور مستقیم و یا غیر مستقیم این نیرو سراغ ندارد و تقریباً تمامی راهبرد های مطرح شده در حوزه های نظامی جای نیروی هوایی را در مجموعه های خود پیش بینی نموده اند و حتی کشورهایی که اصول نظامی آنها بر مبنای راهبرد مطرح شده از سوی آلفرد ماهان بنا شده است، شرط تسلط بر دریا ها را بدون حضور نیروی هوایی غیر ممکن می دانند و حضور چشمگیر ناوهای هواپیمابر در این بین شاهدی حاضر بر این مدعاست.

این موضوع بدون تردید به سبب مشخصات ذاتی و جدایی ناپذیر این نیروست و به همین دلیل است که در شروع تمامی جنگ های قرن حاضر اولین اقدام در ابتدای نبرد، تلاش در جهت فلج نمودن و زمینگیر کردن نیروی هوایی طرف مقابل با از بین بردن پایگاه های هوایی، باندهای پروازی و هواپیماهای شکاری و ترابری پارک شده در رمپ ها و آشیانه های پروازی است. رژیم بعثی عراق نیز با همین راهبرد جنگ را شروع نمود و در لحظات آغازین تجاوز به ۱۵ فرودگاه و پایگاه هوایی ما حمله کرد.^۶ در عملیات های بوقوع پیوسته از سوی ارتش ایالات متحده و کشورهای عضو ناتو طی دو دهه اخیر در منطقه خاورمیانه و کشورهای حوزه بالکان نیز، از همین راهبرد استفاده گردید و از نمونه های بارز دیگر آن حمله سال ۱۹۶۷ نیروی هوایی رژیم اشغالگر قدس به مصر و سایر کشورهای عربی همجوار و به زانو در آوردن جمال عبد الناصر یکی از اسطوره های ناسیونالیست عربی را می توان برشمرد.

اجرای بیش از ۸۰۰ سورتی پرواز رزمی و پشتیبانی رزمی در بازه زمانی شش روزه ۲۳ تا ۲۸ آبانماه^۷ و استفاده بالغ بر ۴۵ تن مهمات هوایی در سه روز ۲۵، ۲۶ و ۲۷ آبانماه^۸ یکی از ارزشمند ترین اقدامات ثبت شده در تاریخ دفاع مقدس و در عملیات آزاد سازی سوسنگرد که در ۲۶ آبانماه بوقوع پیوست بوده است.

در این مقاله محققین سعی نموده اند تا در مطالعه ای تطبیقی، عملیات های نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی ایران و نقش آن در آزاد سازی سوسنگرد را در مقایسه با آموخته های تئوریک عناصر قدرت هوایی مورد بررسی قرار داده و در نهایت به این نتیجه گیری نائل آیند که علاوه بر تأثیر بی نظیر نقش نیروی هوایی در به ثمر رسیدن

^۶ - اولین پاسخ بر اساس عملیات تک هوایی انتقام - قدیمی، فرشید - ۱۳۸۹

^۷ - تقویم تاریخ دفاع مقدس - پل های تسخیر ناپذیر - حوادث آبانماه ۱۳۵۹ - مرکز پژوهشهای دفاع مقدس نزاجا

^۸ - تحلیل مدل عملکرد عملیاتی نهجا در فرآیند آزاد سازی سوسنگرد - نیکبخش حبیبی سعید سلکی

تلاش های سایر رزمندگان ارتش اسلام در این عملیات سرنوشت ساز، کلیه طرح ریزی های آن منطبق با آموزه های یاد شده بوده است.

۲- بیان مسئله:

در اجرای اوامر فرماندهی معظم کل قوا مبنی بر ضرورت کنکاش و بررسی علمی توسط محققان و اساتید مراکز عالی نظامی کشور در مورد تحلیل همه جانبه جنگ تحمیلی از زوایای مختلف و تبیین دلایلی که در پیوند بین رزمندگان نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران به ویژه نقش ارتش جمهوری اسلامی ایران در متوقف کردن تهاجم رژیم بعث عراق که در لا به لای حوادث مغفول مانده و در حاله ای از ابهام و سوال قرار گرفته، محققین در این مقاله بر آن شده اند تا نقش نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی ایران در یکی از بی نظیرترین عملیات های حساس و کلیدی ابتدای جنگ، از نقطه نظر مقایسه و تطبیق با عناصر قدرت هوایی را به تصویر بکشند و براین اساس (مطالعه تطبیقی نقش نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی ایران در عملیات آزادسازی سوسنگرد با عناصر قدرت هوایی) موضوعی است که محققین در این مقاله بدنبال تبیین آن می باشند.

۳- اهمیت و ضرورت تحقیق:

همانگونه که می دانیم قدرت هوایی و ماهیت و عناصر آن سالهاست که در دانشکده ها و آکادمی های فرماندهی و ستاد سراسر جهان تدریس می گردد و با توجه به موقعیت جغرافیایی کشور های مختلف، در مورد آنها عمدتاً مثال هایی از جنگ های بوقوع پیوسته منطقه ای مطرح میگردد ولی آنچه که بنظر می رسد بفرموده مقام معظم رهبری از دیده های ما پنهان و یا مغفول مانده باشد، این گنج تمام نشدنی تجارب هشت سال دفاع مقدس خودمان است که هرچقدر بیشتر در آن تعمق می کنیم، به حقایق و آموزه های بیشتری دست پیدا می کنیم. و از طرفی دیگر به دلیل عدم آشنایی تخصصی و یا عدم دسترسی به اطلاعات برخی از نقادان و تحلیل گران، که با غرض ورزی و یا بدون غرض مسائل ابهام برانگیزی همچون از هم پاشیدگی چارچوب و بدنه ارتش جمهوری اسلامی ایران در ابتدای جنگ را مطرح می نمایند که به جز ایجاد اختلافات و تضعیف پایه های نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران و ریختن آب در آسیاب دشمن تأثیر دیگری ندارد، از مسائل دیگری است که از اهمیت و ضرورت تحقیق حاضر می باشد. بر این مبنا محققین در نظر دارند تا در این مقاله ضمن بیان مختصری از قدرت هوایی و عناصر آن، نقش نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی ایران در عملیات آزاد سازی سوسنگرد، به عنوان یک مثال عینی و واقعی از هشت سال دفاع مقدس را در مقایسه با عناصر قدرت هوایی به تصویر کشیده و در نهایت به این نتیجه گیری نائل آیند که گرچه طرح ریزی استکبار جهانی و دشمن بعد از پیروزی انقلاب اسلامی تلاش در جهت تضعیف نیروهای مسلح و به ویژه نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی ایران بعنوان یک نیروی فناوری محور، با خروج مستشاران نظامی، توطئه انحلال ارتش، طرح ریزی کودتای نقاب و جدا نمودن برخی از خبرگان سست عنصر از بدنه نهاجا و ... بوده است و لیکن در سایه توجهات حضرت ولی عصر (عج) و رهبری های داهیه بنیان گذار جمهوری اسلامی ایران حضرت امام خمینی (ره) و رشادت های خلبانان و کارکنان مخلص و جان برکف این نیروی الهی نه تنها خللی در اجرای مأموریت های محوله سازمانی پیش نیامد، بلکه کلیه عملیات های به اجرا

گذاشته شده منطبق با اصول جنگ و عناصر قدرت هوایی و در مواردی همچون عملیات راهبردی حمله به الیوید (H-۳) فراتر از قدرت هوایی در اختیار بوده است.

۴- اهداف تحقیق:

هدف از تحقیق حاضر شناخت مختصری از قدرت هوایی و تبیین نقش نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی ایران در عملیات آزاد سازی سوسنگرد در قالب مطالعه تطبیقی با عناصر قدرت هوایی بوده است.

۵- سوالات تحقیق:

- نقش نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی ایران در عملیات آزاد سازی سوسنگرد چگونه بوده است؟
- تطبیق عملیات های نیروی هوایی در آزاد سازی سوسنگرد با عناصر قدرت هوایی چگونه است؟

۶- روش اجرای تحقیق:

نوع تحقیق کاربردی و روش اجرای آن بصورت تحلیل محتوایی با نگرشی بر توصیف تاریخی داده ها می باشد.

۷- جامعه آماری و جامعه نمونه:

با توجه به محدوده زمانی و مکانی تحقیق، جامعه آماری و جامعه نمونه بر هم منطبق بوده و عبارتست از مجموعه عملیات ها، مقالات، تحقیقات، آمار و ارقام و اطلاعات درج شده در کتب و مقالات رسمی برای بازه زمانی ۱۳۵۹/۸/۲۳ لغایت ۱۳۵۹/۸/۲۸ و در محدوده مکانی منطقه عملیاتی غرب و جنوب غرب کشور و بالاخص منطقه سوسنگرد، همچنین کتب و مقالات مرتبط با شناخت قدرت هوایی بوده است.

۸- ادبیات تحقیق:

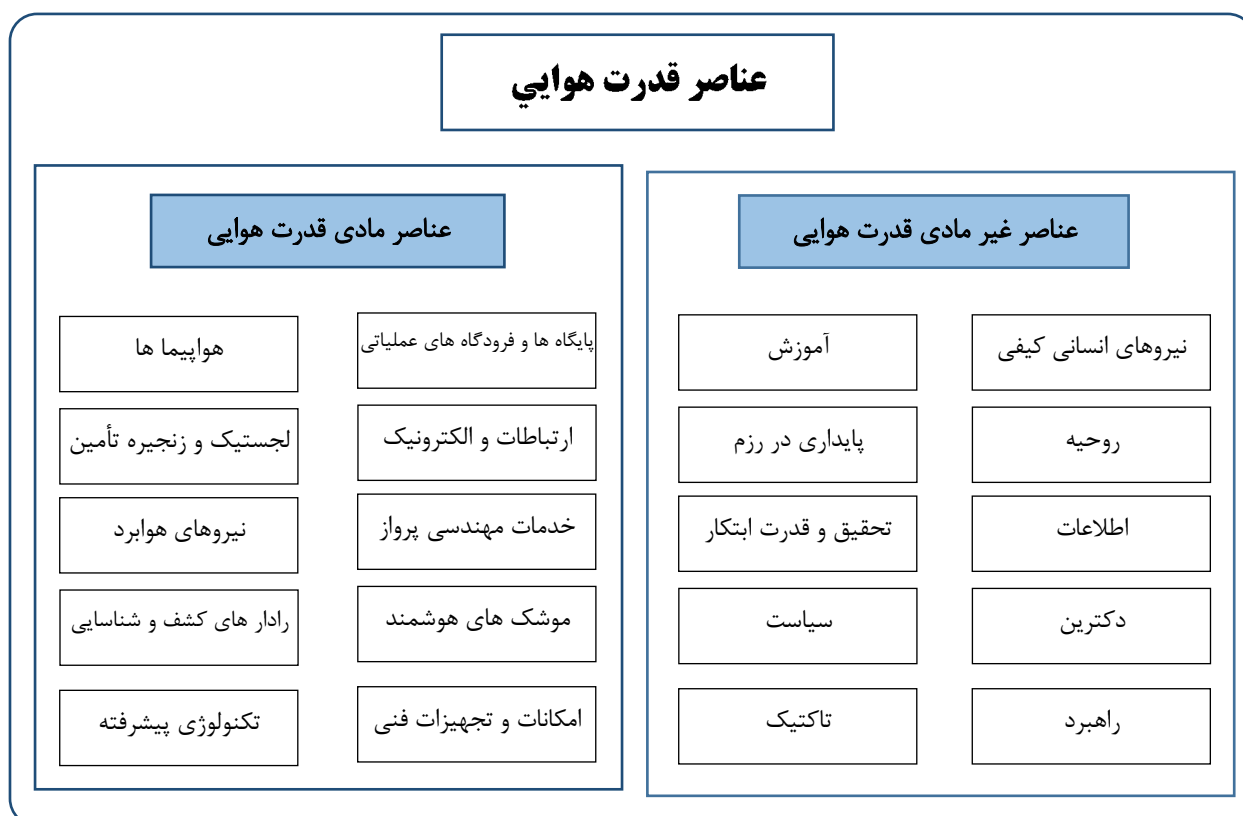
در ابتدای سخن شایسته است تا برای آشنایی مختصر با نیروی هوایی و اساساً قدرت هوایی، اشاره ای هرچند کوتاه به مفاهیم و اصطلاحات این بُعد از ابعاد قدرت و اقتدار ملی داشته باشیم تا چارچوب این تحقیق بیشتر مورد عنایت و بهره برداری استفاده کنندگان قرار گیرد.

۸-۱- **قدرت هوایی:** بر اساس مفهوم شناسی قدرت هوایی آقای ندالکف^۹ (۲۰۰۴) آن را توانایی ملی برای بهره برداری کردن از حریم هوایی جهت دستیابی به اهداف سیاسی، تجاری، نظامی و سایر اهداف تعریف کرده است. و یا در تعریفی دیگر توانایی بهره گیری از بعد سوم (ارتفاع) بمنظور تأثیرگذاری بر یک موقعیت یا دشمن قدرت هوایی نامیده شده است. در حقیقت قدرت هوایی بعنوان توان کلی کشور برای پرواز، علاوه بر تهاجم و انهدام، دفاع از قلمرو هوایی، پشتیبانی و اسکورت رزمی و همچنین حمل و نقل هوایی در دوران جنگ

^۹ - Nedalkov

و صلح را شامل می شود و این اصل اول قدرت هوایی است. بنابراین اصل اول قدرت هوایی توان کلی یک ملت برای پرواز است. اصل دوم قدرت هوایی تقسیم ناپذیری آن است یعنی عناصر بنیادین قدرت ملی، نیروی هوایی نظامی و هوانوردی کشوری را مورد پوشش قرار می دهد و اصل سوم قدرت هوایی توان فیزیکی پرواز برای اعمال حق سیاسی، حاکمیت پرواز و تسلط بر فضای هوایی موجود می باشد و در نهایت اصل چهارم قدرت هوایی خوداتکایی لازم در تأمین سامانه ها و تجهیزات است.^{۱۰}

۸-۲- عناصر قدرت هوایی: دور نمای اساسی آنچه که در مورد قدرت هوایی و نیروی هوایی مطرح گردید، هنگامی که با محدودیت هایی مقایسه می شود که نیروهای زمینی و دریایی بخاطر برخورد چند بعدی ذاتی محیط های جغرافیایی خاص خود متحمل می شوند، افقی روشن و حتی نامحدود را در عملیات ها به نمایش می گذارند. اما عناصر قدرت هوایی مجموعه ای است از دست کم ۲۰ عنصر مختلف مادی و غیر مادی بشرح ذیل که اهمیت نسبی آنها گرچه ممکن است متفاوت باشند اما فقدان هر یک از آنها تسلط هوایی را در معرض خطر قرار می دهد.^{۱۱}

شکل - ۱

^{۱۰} - ماهیت قدرت هوایی - نیک بخش حبیبی - نهجا ۱۳۹۱

^{۱۱} - ماهیت قدرت هوایی - نیک بخش حبیبی - نهجا ۱۳۹۱

۳-۸- نیروی هوایی راهبردی و راه کنشی (تاکتیکی)^{۱۲}: در تعریف سنتی، نیروی هوایی راهبردی به آن بخش از نیروی هوایی گفته می‌شود که دارای سلاح‌های اتمی، هواپیما، و تسلیحات با برد بین قاره‌ای بود و می‌توانست با گسترش به پایگاه‌هایی در خارج از کشور، یعنی در سایر کشورهای هم‌پیمان، جزایر دور افتاده و روی ناوهای هواپیمابر، در هر نقطه از گیتی و بنا به نیاز عملیات انجام داده یا نقشی به شدت بازدارنده ایفا کند. البته دارندگان چنین نیرویی از چند کشور قدرتمند تجاوز نمی‌کرد. لیکن امروزه کیفیت فناوری در نیروی هوایی راه کنشی به حدی رسیده است که در صحنه‌های نبرد دارای اثرات راهبردی است، به عبارتی امروزه نیروی هوایی مدرن و قدرتمند هم‌زمان از دو ویژگی راه کنشی و راهبردی برخوردار می‌باشد. یک "جنگ هوایی راهبردی" شامل عملیات رزمی و پشتیبانی کننده هوایی است که با اجرای منظم آن، با حمله به یک سلسله اهداف حیاتی، توأم با انهدام مستمر و متلاشی نمودن ظرفیت جنگی دشمن سبب گردد که او بیش از آن قادر به ادامه جنگ نباشد^{۱۳}.

اما نیروی هوایی راه کنشی، مجموعه‌ای از قدرت هوایی است که توانایی انجام عملیات‌های مختلف هوایی راه کنشی را به تنهایی و یا با هماهنگی نیروهای زمینی و دریایی داشته باشد و از مشخصات اصلی و کلیدی آن می‌توان به برد مناسب، تحرک، واکنش سریع و قابلیت انهدام در شرایط تراه کنشی اشاره نمود.

با نگرش به تعاریف مطرح شده می‌توان چنین استنباط نمود که نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی ایران براساس ساختار سازمانی و تسلیحات و تجهیزاتی که قبل از انقلاب شکوهمند اسلامی در اختیار او قرار گرفته بود یک نیروی هوایی راه کنشی بوده و این نیرو با توجه به مأموریت واگذاری، قادر به اجرای دو مأموریت عمده رزمی و پشتیبانی رزمی بشرح زیر بوده است که از تشریح جزئیات آنها بدلیل پرداختن به اصل موضوع صرفنظر می‌گردد. مأموریت‌های رزمی و پشتیبانی رزمی نیروی هوایی راه کنشی بشرح ذیل می‌باشند:

مأموریت‌های رزمی نیروی هوایی راه کنشی (تاکتیکی)		
۱	عملیات هوایی علیه نیروی هوایی دشمن	Counter Air Operations
۲	عملیات مجزا کردن منطقه نبرد	Operations Interdiction Battle Field Air
۳	عملیات پشتیبانی هوایی نزدیک	Close Air Support Operations
۴	عملیات شناسایی هوایی راه کنشی	Tactical Air Reconnaissance Operations
۵	عملیات ترابری هوایی راه کنشی	Tactical Air Lift Operations
مأموریت‌های پشتیبانی رزمی نیروی هوایی راه کنشی (تاکتیکی)		
۱	عملیات جنگ الکترونیک	Electronic warfare Operations
۲	عملیات سوخت‌رسانی هوایی	Air Refueling Operations
۳	عملیات تجسس و نجات	Search and rescue Operations

جدول ۱-

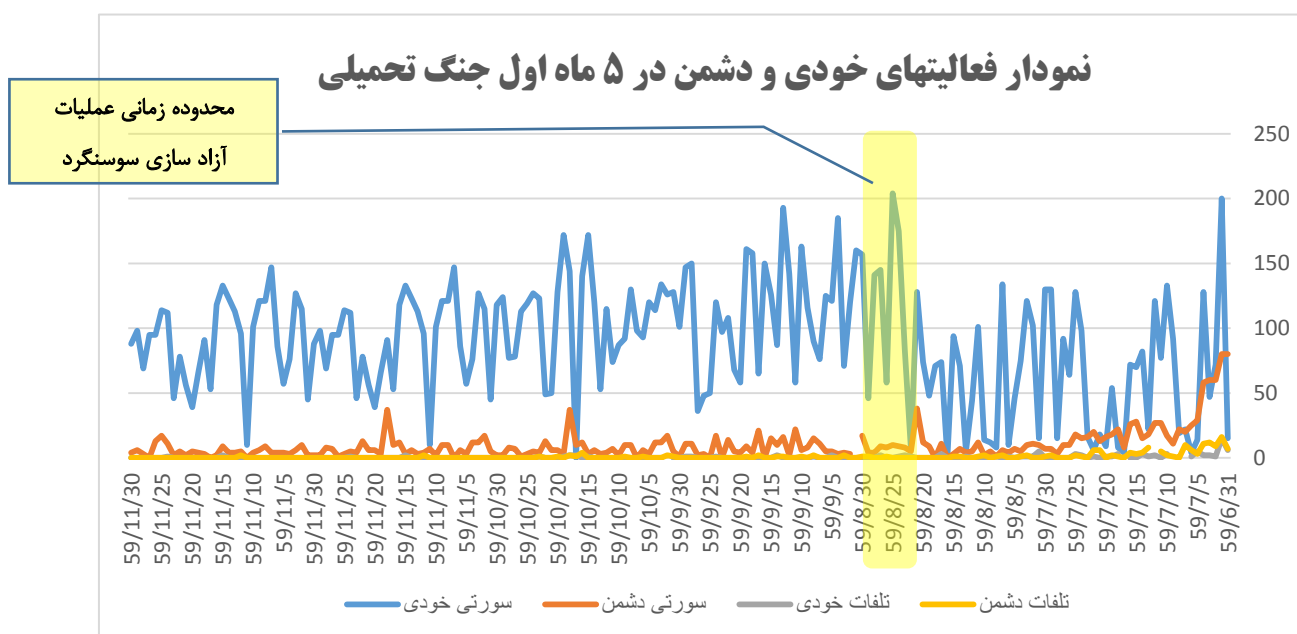
۴-۸- آغاز جنگ تحمیلی و آمادگی رزمی نیروی هوایی:

بر اساس یک تفکر و دکترین نظامی، آغاز عملیات علیه نیروی هوایی دشمن به منظور فلج کردن و از کار انداختن قدرت هوایی او در ابتدا و یا انتهای ساعت کاری و خدمت کارکنان بوقوع می‌پیوندد. حمله هوایی رژیم

^{۱۲} - استراتژیکی و تاکتیکی

^{۱۳} - قدرت هوایی (آفند) - رضا ایزدی - انتشارات دافوس آجا - ۱۳۸۶

اشغالگر قدس به مصر در سال ۱۹۶۷ حدود ۲۰ دقیقه قبل از ساعت رسمی شروع خدمت بود که باعث از بین رفتن بیش از ۸۰٪ قدرت هوایی مصر در روی زمین گردید. رژیم بعثی عراق نیز تقریباً از همین ایده در آغاز تجاوز به کشور اسلامیمان استفاده نمود و دقایقی پس از ساعت ۱۴۰۰ روز ۳۱ شهریور ماه ۱۳۵۹ به وقت تهران، ۱۵ پایگاه هوایی و فرودگاه را مورد حمله هوایی خود قرار داد. دشمن بعثی در رویای نابود سازی توان عملیاتی نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی ایران، که می دانست آمادگی پاسخ گویی قاطع و سنگین را دارد و تنها نیروی است که می تواند بسیار سریع، خود را به عقبه دشمن رسانده و پاسخ تجاوز را بدهد^{۱۴} یا از پیشروی یگان های زمینی و دریایی ممانعت بعمل آورد، حملات هوایی روز اول تجاوز رسمی خود را به پایگاه های هوایی مهرآباد، اصفهان، شیراز، تبریز، همدان، امیدیه، دزفول و بوشهر معطوف نمود و این امید را داشت که این حملات غافلگیر کننده، همانند حمله هوایی رژیم اشغالگر قدس به مصر در سال ۱۹۶۷ توان عملیاتی نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی ایران را که به تازگی از توطئه هدایت شده کودتای نقاب در پایگاه هوایی شهید نوژه همدان و به زعم او از دست دادن خلبانان ورزیده رهایی یافته بود، به زانو در آورد. نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی ایران در کمتر از دو ساعت از شروع تجاوز، با اعزام هشت فروند هواپیمای اف-۴، پایگاه های هوایی و برخی تأسیسات نظامی در شهر های کوت و شعبیه عراق را در هم کوبید و در کمتر از ۲۴ ساعت از شروع تجاوز، با اجرای عملیات غرور آفرین کمان ۹۹ و حضور ۱۴۰ فروند از عقابان تیز پرواز نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی ایران بر فراز آسمان کشور متجاوز و بمباران نقاط حساس و حیاتی آن، بهت و حیرت کارشناسان و طراحان نظامی عراق و کشورهای حامی آن را برانگیخت. نگاهی هرچند گذرا به به نمودار پرواز های انجام گرفته در پنج ماه اول شروع جنگ تحمیلی و روزهای آغازین دفاع مقدس به گواهی آمار و ارقام نسبی و در دسترس، مؤید این مطلب است که نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی ایران با حفظ برتری هوایی یکی از تأثیرگذارترین و محوری ترین نیروها در پشتیبانی از نیروهای زمینی ارتش و سپاه پاسداران و اجرای سایر مأموریت های ذاتی خود بوده است.

شکل - ۲

^{۱۴} - اولین پاسخ بر اساس عملیات تک هوایی انتقام - فرشید قدیمی - ۱۳۸۹

۵-۸- عملیات آزاد سازی سوسنگرد: همان گونه که در چکیده این تحقیق نیز بدان اشاره گردید، نقد و بررسی عملیات آزاد سازی سوسنگرد و نقش نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی ایران در اجرای این عملیات، قابل طرح در گستره یک مقاله صرفاً همایشی نبوده و اساساً برای مطالعه این موضوع لازم است تا حرکت ها و سناریوهای تحرک نیروهای دشمن را در مدتی قبل و بعد از این عملیات مورد نقد و بررسی قرار داد، اما به جهت شرایط مکانی و زمانی وقوع این عملیات که تقریباً در اواخر دومین ماه شروع جنگ تحمیلی بوده، همچنین بجهت محدود کردن دوره زمانی تحقیق و کاستن از تأثیر سایر متغیرهای اثر گذار در موضوع این مقاله که با عنوان مطالعه تطبیقی و بررسی علمی مطرح گردیده است این موضوع در بازه زمانی ۲۳ تا ۲۸ آبان ۱۳۵۹ یعنی سه روز قبل و دو روز بعد از آزاد سازی سوسنگرد مد نظر قرار گرفته است.

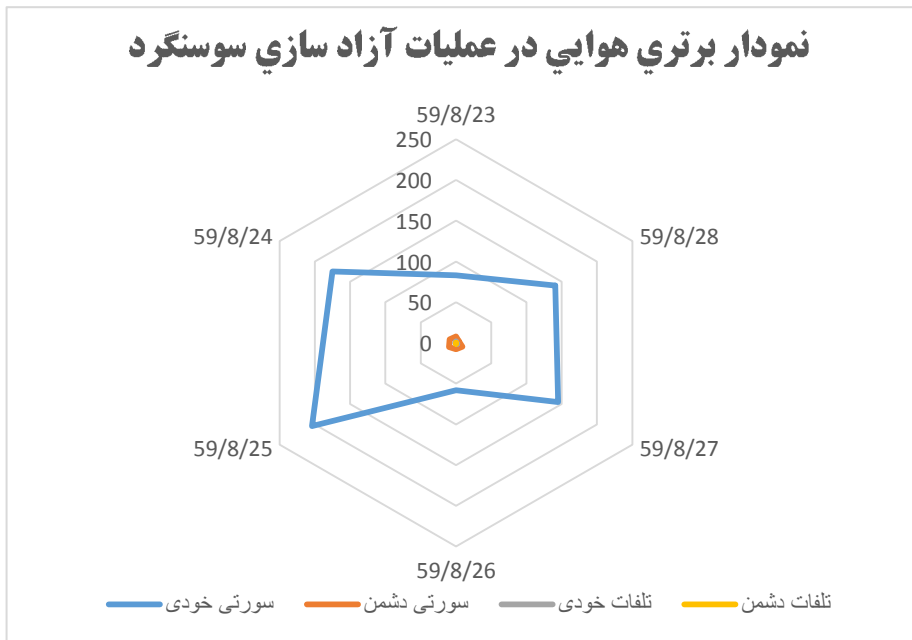
آمار و ارقام استخراج شده از برخی منابع آزاد و همچنین از تعدادی از کتاب های تقویم تاریخ دفاع مقدس^{۱۵} که فاصله چندانی با آمار واقعی و بالاخص در سال اول جنگ ندارند، نشان می دهد بازه زمانی شش روزه حوالی عملیات آزاد سازی سوسنگرد، یکی از پرتحرک ترین محدوده های زمانی نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی ایران در تاریخ دفاع مقدس بوده است. این موضوع در نمودار فعالیتهای هوایی ارائه شده در بخش قبل کاملاً مشهود بوده و اگر بخواهیم بصورت دقیق تر به آن نگاه کنیم، بصورت زیر خواهد بود:

سورتنی دشمن	تلفات دشمن	تلفات خودی	نوع هواپیما				نوع مأموریت			سورتنی خودی	تاریخ	ردیف	
			F-۱۴	C-۱۳۰	F-۵	F-۴	غیره	ترابری هوایی	رزمی				شناسایی و گشتی
۸	۰	۲	✓	✓	✓	✓		۸	✓	۷۳	۸۳	۵۹/۸/۲۳	۱
۹	۰	۱	✓	✓	✓	✓		۷۷	✓	✓	۱۷۵	۵۹/۸/۲۴	۲
۱۰	۰	۱	✓	✓	✓	✓		۱۰۱	۴۰	۶۳	۲۰۴	۵۹/۸/۲۵	۳
۸	۱	۰	✓	✓	✓	✓		۷	✓	✓	۵۸	۵۹/۸/۲۶	۴
۹	۰	۲	✓	✓	✓	✓		۷۴	✓	✓	۱۴۵	۵۹/۸/۲۷	۵
۴	۰	۰	✓	✓	✓	✓		۸۱	۵	۵۵	۱۴۱	۵۹/۸/۲۸	۶
✓ عدم درج آمار تفکیکی سورتنی ها در برخی از روزها بدلیل فقط در دسترس بودن آمار سورتنی کل بوده است.													

جدول - ۲

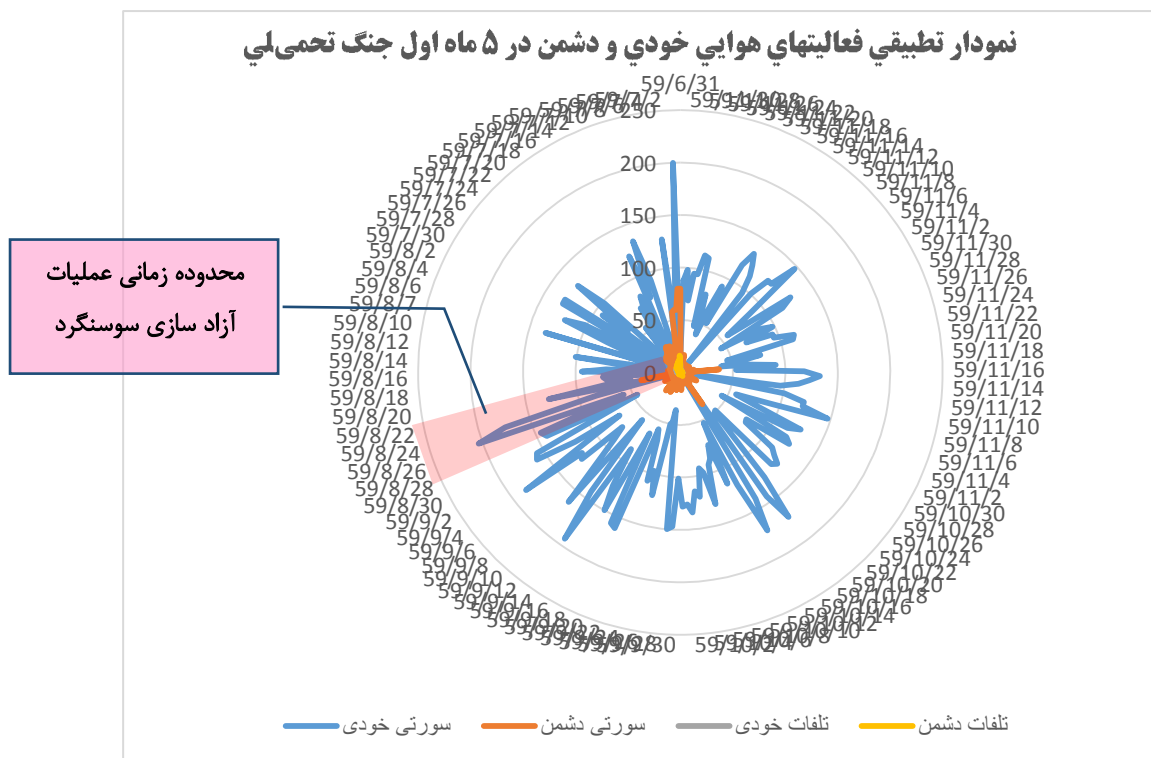
در صورتیکه بخواهیم این آمار را در قالب نمودار رادار گونه برتری هوایی ببینیم، شکل زیر حاصل خواهد شد که با وضوح کامل، برتری هوایی را با بیش از ۸۰۰ سورتنی پرواز رزمی و پشتیبانی رزمی به نمایش می گذارد.

^{۱۵} - تقویم تاریخ دفاع مقدس - جلد اول تا ششم - مرکز پژوهشهای دفاع مقدس - نشر مرکز اسناد انقلاب اسلامی - ۱۳۸۴

شکل - ۳

چنان چه این آمار و ارقام را در قالب نمودار سورتی های پروازی نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی ایران در پنج ماه آغازین دفاع مقدس تطبیق داده و منطبق نماییم، با عمق بیشتری این واقعیت بزرگ آشکارتر می شود که نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی ایران با چه ظرفیتی در این عملیات ایفای نقش نموده و این موضوع یکی از همان دلایلی است که معادلات جنگی رژیم بعثی را به هم ریخته و از گسترش عملیات ها و اشغال کلید فتح استان زر خیز خوزستان یعنی شهرهای اهواز و دزفول ممانعت بعمل آورده است.

شکل - ۴

۶-۸- مهمات هوایی استفاده شده در عملیات آزاد سازی سوسنگرد: بدلیل محدودیتهای دسترسی به آمار و ارقام مهماتی، اطلاعات دقیقی از وزن مهمات هوایی مصرفی در دسترس نبود و لیکن بر اساس آنچه که در مقالات و کتب تاریخ دفاع مقدس درج گردیده، فقط طی روزهای ۲۵ و ۲۶ و ۲۷ آبان ۱۳۵۹ یعنی یک روز قبل و بعد از عملیات آزاد سازی سوسنگرد، بالغ بر ۴۵ تن مهمات هوایی اعم از انواع بمب، موشک، راکت و گلوله مسلسل هوایی مصرف گردیده که در نوع خود کم نظیر و قابل توجه می باشد.

این مهمات عمدتاً از انواع بمب های BLU-۷۵۵ ، CBU-۵۸ ، MK-۸۲ ، بمب های ریتارد از نوع MK-۸۱ تا MK-۸۴ ، راکت های ۲٫۷۵ اینچی ، موشک های ماوریک از نوع AGM-۶۵ و انواع گلوله توپهای هوایی ۲۰ میلیمتری HEI بوده است.

شکل-۵

۹- تجزیه و تحلیل محیط تحقیق : بر اساس آمار درج شده در جدول شماره-۲ نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی ایران در بازه زمانی ۲۳ تا ۲۸ آبان ۱۳۵۹ بالغ بر ۸۰۰ سورتی پرواز اعم از مأموریت های رزمی و

پشتیبانی رزمی را به ثبت رسانیده است که مراتب آن بر مبنای آنچه که در مراجع دفاع مقدس درج گردیده، شرح جدول ذیل می باشد:

ردیف	تاریخ	عملیات	نوع مأموریت
۱	۵۹/۸/۲۳	بمباران تأسیسات پادگان چومان	عملیات مجزا کردن منطقه نبرد
		بمبارن تعدادی خودرو و ستون دشمن در پنجوبین و بویان	عملیات پشتیبانی هوایی نزدیک
		بمباران تأسیسات نفتی موصل و انهدام ۹۰۰ هزار بشکه سوخت	عملیات مجزا کردن منطقه نبرد
		بمباران یک پادگان در جنوب کرکوکو یک پل در خانا	عملیات مجزا کردن منطقه نبرد
		بمباران یک ستون نظامی در جنوب سلیمانیه	عملیات پشتیبانی هوایی نزدیک
		انهدام یک تانک و نفر بر زرهی در جنوب شرقی بستان	عملیات پشتیبانی هوایی نزدیک
		بمباران تأسیسات و ادوات دشمن در اطراف بستان	عملیات مجزا کردن منطقه نبرد
		بمباران نیروهای زرهی و توپخانه دشمن در اطراف آبادان	عملیات پشتیبانی هوایی نزدیک
۲	۵۹/۸/۲۴	بمباران تأسیسات پادگان حاج عمران در شمال شرقی اربیل	عملیات مجزا کردن منطقه نبرد
		بمباران کارخانه برق در شهر سیدکان عراق	عملیات مجزا کردن منطقه نبرد
		انهدام ۲۰ دستگاه کامیون و ۱۲ دستگاه جیپ و ۵۰ باب چادر و تعدادی خودرو حامل مهمات و مواد سوختی در شمال و غرب عماره	عملیات پشتیبانی هوایی نزدیک
		انهدام قسمتی از نیرو های زرهی دشمن در هفت مایلی سه راه بهمنشیر	عملیات پشتیبانی هوایی نزدیک
		انهدام قسمتی از یک کارخانه صنعتی در شرق صفوان و جنوب بصره	عملیات مجزا کردن منطقه نبرد
		انهدام قسمتی از توپخانه دشمن در محور بصره فاو و انهدام تعدادی از نیروها و تجهیزات عراقی در نخلستانهای غرب اروندرود	عملیات پشتیبانی هوایی نزدیک
		انهدام دو کشتی دشمن در بندر ام القصر و یک کشتی باربری در بندر خرمشهر	عملیات مجزا کردن منطقه نبرد
		انهدام ۷ دستگاه کامیون دشمن در اطراف سوسنگرد	عملیات پشتیبانی هوایی نزدیک
		انهدام تعدادی از خودروهای زرهی و توپخانه دشمن در جنوب غربی سومار	عملیات پشتیبانی هوایی نزدیک
		انهدام توپخانه و تعدادی از نفرات دشمن در غرب آبادان	عملیات پشتیبانی هوایی نزدیک
۳	۵۹/۸/۲۵	انهدام کامل یکدستگاه رادار و یک دکل تلوزیونی در منطقه چومان در شمال شرق عراق	عملیات مجزا کردن منطقه نبرد
		انهدام ۱۲ تا ۱۷ دستگاه تانک و ۲ دستگاه خودرو و چند عراده توپ ضد هوایی	عملیات پشتیبانی هوایی نزدیک
۴	۵۹/۸/۲۶	بمبارن مواضع دشمن در اطراف سوسنگرد	عملیات پشتیبانی هوایی نزدیک
		بمباران مواضع دشمن در اطراف سوسنگرد	عملیات پشتیبانی هوایی نزدیک
۵	۵۹/۸/۲۷	بمباران و انهدام تعدادی ساختمان در نخلستانهای کنار جاده فاو بصره	عملیات مجزا کردن منطقه نبرد
		بمباران شهر فاو و انهدام ساختمان حزب بعث در فاو	عملیات مجزا کردن منطقه نبرد

جدول - ۳

علاوه بر موارد و مأموریت های مندرج در جدول فوق بالغ بر ۱۹۰ سورتی پرواز ترابری هوایی راه کنشی، ۱۴۰ سورتی گشت و مراقبت مسلحانه هوایی بانضمام شناسایی هوایی راه کنشی، ۱۶ سورتی عملیات سوخت رسانی هوایی و سه سورتی پرواز ترابری خاص مسئولین و فرماندهان عالیرتبه لشکری و کشوری و از جمله مقام معظم رهبری در بازه زمانی مذکور توسط نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی ایران صورت گرفته است.^{۱۶}

۱۰- نتیجه گیری:

بر اساس آن چه که در شرح جداول ۲ و ۳ و همچنین نمودار های شکل های ۲ و ۳ در مورد نقش و فعالیت های نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی ایران در عملیات آزاد سازی سوسنگرد گذشت، و همچنین مطالعه سایر منابع و وقایع مرتبط با این عملیات و در تطبیق و مطابقت آنها با عناصر قدرت هوایی و مأموریت های نیروی هوایی راه کنشی موارد ذیل به سهولت قابل استنباط و نتیجه گیری می باشد:

أ. نظر به سرمایه گذاری و تلاش وصف ناپذیر ارتش رژیم بعثی عراق در محاصره و اشغال سوسنگرد می توان این شهر را کلید فتح اهواز و دزفول که از آنها بعنوان شاه کلید های اصلی تسلط بر استان خوزستان یاد می شود، نام برد.

ب. بینش صحیح و بالای مقام معظم رهبری و شهید چمران از اهمیت حساس و حیاتی منطقه سوسنگرد و ارائه اطلاعات بموقع به امام خمینی (ره) و صدور فرمان تاریخی حضرت امام مبنی بر آزاد سازی سوسنگرد تا فردا و در پی آن هماهنگی و ولایت محور بودن نیروهای مخلص و جان برکف لشکر ۹۲ زرهی و نیروهای زیر امر به رغم مخالفت بنی صدر، از نتایج بسیار ارزنده وقت شناسی ، موقعیت سنجی و همچنین ولایت مداری ارتش قهرمان در این عملیات غرور آفرین بوده است.

ت. کلیه مأموریت های انجام شده از سوی نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی ایران منطبق با اصول چهار گانه قدرت هوایی بوده که خلاصه شده آن در جدول زیر ارائه می گردد:

ردیف	عنوان	اصول چهارگانه قدرت هوایی			
		اصل اول	اصل دوم	اصل سوم	اصل چهارم
		توان یک ملت برای پرواز	تفکیک ناپذیری	تسلط بر فضای هوایی موجود	خود اتکایی
۱	تعداد سورتی ها	✓	✓	✓	✓
۲	تنوع مأموریت های انجام شده	-	✓	✓	✓
۳	تنوع هواپیماهای استفاده شده	✓	✓	✓	✓
۴	سورتی های دشمن	-	-	✓	-
۵	اهداف مورد اصابت فرار گرفته	✓	-	✓	✓

۱۶- بخش دفاع مقدس - جلد اول تا ششم - مرکز پژوهشهای دفاع مقدس - نشر مرکز اسناد انقلاب اسلامی - ۱۳۸۴ و ۱۳۸۵ و ۱۳۸۶ بانضمام مقاله: عملکرد عملیاتی نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی ایران در فرآیند آزاد سازی سوسنگرد - نیکبخش حبیبی، سعید سلکی - مجموعه مقالات

جدول - ۴

ث. نیروی هوایی ارتش جمهوری اسلامی ایران با درک صحیح از موقعیت حساس منطقه نبرد، از بالاترین ظرفیت و توان فنی و راه کنشی خود بر اساس مأموریت های واگذاری، در قالب بهره برداری کامل از عناصر قدرت هوایی و مأموریت های نیروی هوایی راه کنشی استفاده نموده است. خلاصه شده این تطبیق در جدول ارائه شده زیر به تصویر کشیده شده است. به عنوان مثال در ستون اول از تعداد سورتی ها که بر اساس متن بیش از ۸۰۰ سورتی بوده است، می توان چنین نتیجه گیری نمود که ما پایگاه ها و فرودگاه های عملیاتی داشتیم، وضعیت هواپیما هایمان مطلوب بوده از سامانه ارتباطی و لجستیک مناسب برخوردار بوده ایم و ...

اهداف	سورتی های دشمن	تنوع مأموریت ها	تعداد سورتی ها	فعالیت های نیروی هوایی		ردیف
				عناصر قدرت هوایی	عناصر قدرت هوایی	
-	-	-	✓	پایگاه ها و فرودگاه های عملیاتی	عناصر مادی قدرت هوایی	۱
✓	-	✓	✓	هواپیما ها		
-	-	-	✓	ارتباطات و الکترونیک		
✓	-	✓	✓	لجستیک و زنجیره تأمین		
-	-	-	✓	خدمات مهندسی پرواز		
-	✓	-	✓	رادار های کشف و شناسایی		
✓	-	-	-	موشک های هوشمند		
✓	-	✓	✓	امکانات و تجهیزات فنی		
✓	-	✓	✓	نیروهای انسانی کیفی		
✓	-	✓	✓	آموزش	عناصر غیر مادی قدرت هوایی	۲
✓	✓	✓	-	پایداری در رزم		
✓	✓	✓	✓	اطلاعات		
-	-	-	✓	دکترین		
-	-	-	✓	سیاست		
✓	✓	✓	✓	تاکتیک		
✓	✓	✓	✓			

جدول - ۵

ج. و با استناد به این فعالیت های مخلصانه، صادقانه و جان برکفانه این چنین نیروی الهی در کنار سایر برادران و نیروهای نظامی بود که رهبر معظم انقلاب در سخنرانی خودشان در مورخه ۷۷/۱۱/۱۹ اینچنین فرمودند:

((در طول هشت سال (دفاع مقدس) هیچ زبان انتقادگر و ذهن وسوسه گری نتوانست نیروی هوایی را مورد اعتراض قرار بدهد و به کار او انتقاد و اعتراضی نکند، چرا؟ چون نیروی هوایی در طول این دوران دشوار و پر حماسه و در عین حال خون بار، در جلوترین میدانها حاضر بود. در طول جنگ، نیروی هوایی یکی از بهترین امتحان ها را داد.))

۱۱- منابع:

- ا. تقویم تاریخ دفاع مقدس - جلد اول - آخرین روزهای صلح- مرکز پژوهشهای دفاع مقدس - نشر مرکز اسناد انقلاب اسلامی - ۱۳۸۴
- ب. تقویم تاریخ دفاع مقدس - جلد دوم - غرّش توپ ها - مرکز پژوهشهای دفاع مقدس - نشر مرکز اسناد انقلاب اسلامی - ۱۳۸۴
- ت. تقویم تاریخ دفاع مقدس - جلد سوم - پل های تسخیر ناپذیر - مرکز پژوهشهای دفاع مقدس - نشر مرکز اسناد انقلاب اسلامی - ۱۳۸۴
- ث. تقویم تاریخ دفاع مقدس - جلد چهارم - تثبیت متجاوز - مرکز پژوهشهای دفاع مقدس - نشر مرکز اسناد انقلاب اسلامی - ۱۳۸۵
- ج. تقویم تاریخ دفاع مقدس - جلد پنجم - گام های نخستین - مرکز پژوهشهای دفاع مقدس - نشر مرکز اسناد انقلاب اسلامی - ۱۳۸۶
- ح. تقویم تاریخ دفاع مقدس - جلد ششم - گام بر بام میمک - مرکز پژوهشهای دفاع مقدس - نشر مرکز اسناد انقلاب اسلامی - ۱۳۸۶
- خ. ماهیت قدرت هوایی - نیک بخش حبیبی - نهجا- ۱۳۹۱
- د. اطلس نبردهای ماندگار - مرکز پژوهشهای دفاع مقدس نزا- ۱۳۸۵
- ذ. تحلیل عملیات آزاد سازی سوسنگرد- جلد اول و دوم - دافوس آجا- ۱۳۹۲
- ر. اولین پاسخ بر اساس عملیات تک هوایی انتقام- فرشید قدیمی - ۱۳۸۹
- ز. قدرت هوایی آفند- رضا ایزدی - دافوس آجا - ۱۳۸۶